

Η δημοκρατία περνάει κρίση μέσης ηλικίας

Επιδεικνύει κόπωση, μακαριότητα και οργή, σύμφωνα με τον Ράνσιμαν

DAVID RUNCIMAN
Ετσι τελειώνει η δημοκρατία;
 μτφρ. Π. Γεωργίου, εκδ. Πατάκης
 Αθήνα 2019, σελ. 340

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ***

Ο Ντέιβιντ Ράνσιμαν, καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Κέμπριτζ, πιστεύει ότι η δημοκρατία περνάει την κρίση της μέσης ηλικίας, δηλαδή επιδεικνύει ταυτόχρονα κόπωση, άστατη συμπεριφορά, μακαριότητα και οργή. Τέτοια προβλήματα, όπως παραδέχεται ο συγγραφέας, παρουσιάζουν και πολύ νεότερα άτομα. Η δημοκρατία είναι μεσήλικας με βάση τον εξής υπολογισμό: η αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία διήρκεσε περίπου 200 χρόνια. Η αμερικανική και οι ευρωπαϊκές δημοκρατίες, ανάλογα με την περίπτωση, έδωσαν το δικαίωμα της ψήφου στις γυναίκες ή αποκατέστησαν τα δικαιώματα των μειονοτήτων (π.χ., των Αφροαμερικανών στις ΗΠΑ) πριν από περίπου 60 έως 100 χρόνια. Άρα, η (δυτική) δημοκρατία είναι μία μεσήλικας. Στα απαιτητικά κριτήρια του Ράνσιμαν θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι πάντοτε μόνο μια μειοψηφική μερίδα του συνολικού πληθυσμού

μιας δημοκρατικής χώρας ψηφίζει. Οπότε ούτε σήμερα, πουθενά, δεν έχει γεννηθεί ακόμα η δημοκρατία.

Ανεξάρτητα από τέτοιους αδιέξοδους υπολογισμούς, ο Ράνσιμαν σωστά θεωρεί ότι οι παλιότερες δημοκρατίες, όπως η αμερικανική και οι ευρωπαϊκές, μπορεί να καταρρεύσουν αν συμπεριφερθούν επιπόλαια απέναντι σε τρεις προκλήσεις. Αυτές είναι τα σύγχρονα πραξικοπήματα, που δεν μοιάζουν πλέον με τα στρατιωτικά του 20ού αιώνα, η κυριαρχία της τεχνολογίας στην επικοινωνία και στην παραγωγή αγαθών και κάποια αναπάντεχη καταστροφή, εξαιτίας της οποίας θα κινδυνεύσει όλη η ανθρωπότητα.

Η πρόκληση των πραξικοπημάτων συνίσταται στην περιστολή της δημοκρατίας από κατά τα άλλα δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις. Τα παραδείγματα πλέον είναι πολλά: Ορμπαν, Τραμπ, Μπόλσονάρου κ.ά. Όλοι αυτοί θάλλουν σε ένα περιβάλλον δυσπιστίας των πολιτών προς τους θεσμούς, διάχυτης συνωμοσιολογίας, οικονομικής δυσπραγίας, τεχνολογικής αλλαγής και οικονομικών ανισοτήτων.

Η κυριαρχία της τεχνολογίας είναι μία άλλη πρόκληση για τη δη-

Στον επίλογο αυτού του καλομεταφρασμένου βιβλίου, η φαντασία του συγγραφέα για το μέλλον της δημοκρατίας συναντάει τη σαρδόνια διάθεσή του.

Οι προκλήσεις, για την αμερικανική και τις ευρωπαϊκές δημοκρατίες, που τις απειλούν με κατάρρευση.

μοκρατία, επειδή προγράμματα και μηχανές (π.χ., αυτοματοποιημένες βάσεις δεδομένων) «κάνουν πολλά δουλειά στις σύγχρονες δημοκρατίες» και η πολιτική έχει χάσει τον «έλεγχο πάνω σε αυτές τις μηχανές και στους ανθρώπους που επί του παρόντος τις ελέγχουν».

Όσον αφορά την καταστροφή, όταν πρωτοδημοσιεύθηκε το βιβλίο του (2018), ο Ράνσιμαν σκεφτόταν άλλου είδους καταστροφές, όχι την τρέχουσα πανδημία. Η δημοκρατία από μόνη της δεν μπορεί να ελέγξει

κινδύνους υπαρχακών καταστροφών, όπως η κλιματική αλλαγή ή η βιολογική τρομοκρατία. Σωστό επιχείρημα, θα λέγαμε, αλλά αυτή δεν ήταν ποτέ η αποστολή της, ενώ άλλα πολιτεύματα θα είχαν μεγαλύτερο πρόβλημα. Αλλωστε, ο συγγραφέας δέχεται ότι «οι υπαρχακές απειλές ενίοτε αποτελούν ένα καλό τρόπο για να χτυπήσουμε τους πολιτικούς εκεί που τους πονάει. Μεγάλο μέρος του πολιτικού κατεστημένου παίρνει στα σοβαρά την κλιματική αλλαγή, με τους απαυδισμένους ψηφοφόρους να περνούν το μήνυμά της δυσαρέσκειάς τους».

Μερικές φορές, όμως, στην προσπάθειά του να ξαφνιάσει, αν όχι να προκαλέσει, ο Ράνσιμαν σφάλει ως προς σημαντικά πορίσματα της πολιτικής επιστήμης. Γράφει, π.χ., ότι καμιά δημοκρατία με κατά κεφαλήν ετήσιο ΑΕΠ πάνω από 8.000

δολάρια ΗΠΑ δεν έχει περιπέσει σε δικτατορία (το σωστό, με βάση τη διάσημη έρευνα των Ζεβόρσκι-Λιμόνγκι, είναι 6.055 δολάρια). Επαναλαμβάνει τη σωστή διαπίστωση ότι ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος δημιούργησε τις συνθήκες για τη μεταπολεμική μείωση των οικονομικών ανισοτήτων, μέσω της επέκτασης του κράτους πρόνοιας, αλλά τη γενικεύει ισχυριζόμενος ότι «δεν έχουμε ιστορική απάντηση στο ερώτημα πώς αντιμετωπίζουμε την οικονομική ανισότητα χωρίς μεγάλης κλίμακας βία». Η μακροχρόνια μείωση των ανισοτήτων σε χώρες που δεν ενεπλάκησαν στον πόλεμο (Σουηδία) δείχνει ότι αυτή δεν οφείλεται στο ποιος πολέμουσε, αλλά ποιος κυβερνούσε (οι Σοσιαλδημοκράτες, διαρκώς, μεταξύ 1932-1976). Τέλος, η ανάλυση του Ράνσιμαν για μισό αιώνα της ελληνικής πολιτικής

Το βιβλίο κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη έως τις τελευταίες σελίδες του.

(1965-2015) ατυχώς στηρίζεται μόνο σε δύο πηγές, δηλαδή ένα άρθρο του Σουλτσμπεργκερ του 1970 και στο βιβλίο του Βαρουφάκη για την κρίση.

Παρ' όλα αυτά, ο Ράνσιμαν, που αρέσκει να παρεμβάλλει ιστορίες από δυστοπικά μυθιστορήματα ανάμεσα στις προκλητικές γενικεύσεις του, κρατάει τον αναγνώστη έως τις τελευταίες σελίδες του βιβλίου. Εκεί φαντάζεται πώς θα ήταν η τελετή ορκωμοσίας του προέδρου των ΗΠΑ που θα έχει εκλεγεί στα τέλη του 2052. Ο νέος πρόεδρος δεν θα ανήκει ούτε στους Δημοκρατικούς ούτε στους Ρεπουμπλικανούς, που ως κόμματα θα έχουν παρακάσει πολύ, θα έχει κινήσει υποψίες για σχέσεις με την υπερδύναμη της εποχής (δηλαδή την Κίνα), αλλά τελικά θα έχει κερδίσει τις εκλογές υποσχόμενος να περιορίσει τις μεγάλες εταιρείες πληροφορικής. Στον επίλογο αυτού του καλομεταφρασμένου βιβλίου η φαντασία του συγγραφέα για το μέλλον της δημοκρατίας συναντά τη σαρδόνια διάθεσή του.

* Ο κ. Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και κύριος ερευνητής του ΕΛΙΑΜΕΠ.

